

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۱۱/۲۰

ترویج فرهنگ حفظ محیط زیست در نظام آموزش و پرورش

افسانه رفیعیان^۱، سمیه ذاکری^۲، سمیه شکی^۳، نسیم علیمرادی^۴

۱- کارشناسی جغرافیا و برنامه ریزی شهری

۲- کارشناسی ارشد تربیت بدنی

۳- کارشناسی ارشد زبان انگلیسی

۴- کارشناسی ارشد تربیت بدنی

چکیده:

با توجه به اهمیت انسان به عنوان هدف توسعه از یکسو و محیط زیست به عنوان بستر فعالیت انسانی از سوی دیگر، موضوع داشتن حق محیط زیستی سالم برای نسل فعلی و آینده موضوعیت یافت و در چنین فضایی بود که نقش آموزش به عنوان یکی از کلیدی ترین ابزارها در تحقق توسعه انسانی مورد توجه قرار گرفت. تا از این طریق انسان ها به عنوان محورهای توسعه بتوانند ضمن کسب توانمندی های جدید به ایفای نقشی فعال و تاثیرگذار در توسعه بپردازند. امروزه آموزش و پرورش یکی از نهادهای مهم و تاثیر گذار در کلیه ی زمینه ها می باشد، در این تحقیق با روش توصیفی- تحلیلی به بررسی و نقش آموزش و پرورش در فرهنگسازی حفاظت محیط زیست داریم، لذا آموزش و پرورش در این مقوله نقش اساسی و کلیدی رابرعده دارد زیرا آگاهی زیست محیطی و شناخت مسایل زیست محیطی، متغیر تاثیر گذار بر رفتار های زیست محیطی بوده و تاکید می ورزند که برای اصلاح کنش انسانی، آموزش زیست محیطی ضرورتی بوده و تنها در پرتو این نوع آموزش هاست که بسیاری از بحران های زیست محیطی حل شده و توسعه ی پایدار محقق می گردد. به زعم این دسته از محققان و صاحب نظران، افزایش آگاهی عمومی زیست محیطی می تواند بر نگرش های زیست محیطی افراد تاثیر گذاشته و نهایتا منجر به رفتار های مسیولانه نسبت به محیط زیست شود لذا نهاد های آموزشی می توانند در این امر به عنوان اهرمی قدرتمند نقشی کلیدی و موثر را برعهده داشته باشند.

کلمات کلیدی: محیط زیست، نقش آموزش و پرورش، مسایل زیست محیطی، آموزش، توسعه، رفتارهای مسئولانه

مقدمه:

اصطلاح آموزش محیط زیست ترکیبی از دو حوزه علمی متفاوت محیط زیست و آموزش است، که اولی اشاره به طبیعت و علوم طبیعی و دومی به علوم انسانی و رفتاری اشاره دارد؛ بنابراین ترکیب علم بوم‌شناسی با الگوهای یادگیری جهت آماده‌سازی آموزش مؤثر با رویکرد محیط زیست، آموزش محیط زیست شکل می‌گیرد^۱.^۱ تعاریف مختلفی از آموزش محیط زیست تدوین شده‌است.

ویلیام استاپ (۱۹۶۹) آموزش محیط زیست را پرورش شهروندانی می‌داند که از دانش بیوفیزیکی محیط زیست برخوردار هستند، نسبت به مشکلات مرتبط با محیط زیست آگاه بوده، مشکلات را هدف‌گذاری می‌نماید و با انگیزه و آگاهانه جهت کمک به

چگونگی حل این مشکلات عمل می‌کنند.^۲ انجمن آموزش محیط زیست آمریکای شمالی (۱۹۸۳) آموزش محیط زیست را فرایند تجزیه و تحلیل و درک درست از مسائل محیط زیست است که بتواند با ارائه دانش و مهارت کافی به افراد جامعه درخصوص تعیین خط مشی، چگونگی حل مشکلات و مدیریت صحیح از محیط زیست محافظت و مشکلات آن را برطرف گرداند، تعریف می‌کند.^۳ اما اهدافی که آموزش محیط زیست در پی آن است، آگاهی بخشیدن به معلومات محیط زیستی هر فرد است؛ به طوری که شخص ارزش‌های محیط را درک کرده، در حراست از آن کوشا بوده و با فکر و تعمق در فرآیندهای زیستی به حمایت از آن بپردازد.^۴ به طور جامع‌تر، اهداف آموزش محیط زیست:

- مهیاسازی هر فردی برای کسب دانش به منظور بهبود محیط زیست خود؛
- ایجاد آگاهی که سبب هوشیاری درباره جنبه‌های فیزیکی، اجتماعی و زیبایی شناختی محیط زیست گردد؛
- ایجاد نگرشی نو یا الگویی از رفتار افراد، گروه‌ها و جامعه به طور کامل در قبال محیط زیست؛
- کمک به مهارت افراد در شناسایی و حل مسائل محیط زیستی است.^{۱۳}

بنابراین ترویج دانش محیط زیستی و حساسیت‌زایی در افراد، یک فرایند ساختاری گام به گام است که میان‌رشته‌ای بوده و موجب آن می‌گردد تا یادگیرنده آگاهی درباره محیط زیست، ارزش‌گذاری محیط زیست از طریق دانش، مسئولیت‌پذیری در مورد محیط زیست و قابلیت انجام عمل و مهارت‌های لازم برای حل مشکلات را کسب کند.^۳ کسب این مهارت‌ها با هدف رسیدن به توسعه پایدار انجام می‌شود، که تحقق آن در گرو تدوین برنامه‌ای روشن و شفاف از اهداف آموزش محیط زیست است. اینگونه برنامه‌ها در مدارس از طریق تدریس کتب درسی و فعالیت‌های مرتبط با آن آموخته می‌شود و موجب کسب سواد محیط زیستی می‌گردد (پیشانی و همکاران، ۱۳۹۵). سواد که آموزش آن از لحاظ تاریخی، ابتدا با روش گنجاندن در برنامه درسی رسمی با الحاق مفاهیم محیط زیستی، فعالیت‌ها و نمونه‌های موجود مربوط به اهداف برنامه درسی، به صورت تزیینی بوده و متأثر از رویکردهای برنامه درسی است که در آموزش محیط زیست لحاظ می‌شود و در چارچوب رویکرد تلفیقی تحقق یابد (شبیبری و شمسی، ۱۳۹۴).

لذا آموزش محیط زیست می‌تواند دارای رویکردهای برنامه درسی تلفیقی با ویژگی‌های زیر باشد:

- رویکرد تک‌رشته‌ای: محیط زیست به صورت یک رشته مجزا مورد توجه قرار می‌گیرند یا تلفیق موضوعات و مهارت‌ها در درون این رشته رخ می‌دهد.
- رویکرد چندرشته‌ای: در این رویکرد در تمامی دروس تحصیلی به مسائل محیط زیستی اشاره می‌شود در حالی که هر کدام از دروس روی یک موضوع مختلف متمرکز می‌شوند.
- رویکرد میان‌رشته‌ای: در این رویکرد آموزش محیط زیست به عنوان یک درس یا رشته تحصیلی، در برگزیده موضوعات دروس مختلف تحصیلی است که تماماً در موضوع محیط زیست متمرکز است (چلیا[۵]، ۱۹۸۵).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- رویکرد فرارشته‌ای: در هم شکستن مرزهای دانش و ایجاد و بازسازی یک رشته جدید (احمدی، سبحانی‌نژاد و امیری، ۱۳۹۴) بدین معنا که با یک مسئله مانند محیط زیست شروع شود و از رشته‌های علمی دانش جدیدی تولید گردد.
- انگلسون [۶] (۱۹۸۹) به فرآیندهای هشت‌گانه برای الحاق آموزش محیط زیست در برنامه درسی اشاره می‌کند که عبارتند از:
 - انتخاب موضوع محیط زیست برای بودن در وجود یک ساختار واحد گسترده؛
 - شناسایی واحدهای گسترده که مرتبط با حمایت و تحقیق کردن از موضوعات محیط زیست است؛
 - توسعه یک یا چند، از اهداف زیست‌محیطی؛
 - مشخص کردن میزان موضوعات زیست‌محیطی برای اضافه شدن به هر واحد؛
 - توسعه ساختار جدید به جریان‌ات نیازمند؛
 - شناسایی فرآیندهای جدید مهارت‌هایی که مورد استفاده و توسعه قرار می‌گیرد و در جهت دستیابی به اهداف زیست‌محیطی جدید می‌باشد؛
 - شناسایی منابع جدید برای استفاده در دستیابی اهداف زیست‌محیطی: تجهیزات، مواد مصرفی، منابع، تارنمای سفر میدانی، منبع مردمی و غیره
 - شناسایی فعالیت‌های مرتبط و موضوعات جدید برای تحقیقی که ممکن است توسط آموزش واحد الحاقی اخیر پیشنهاد شده باشد.
- همچنین هانگرفورد و ولک [۷] (۱۹۹۰) معتقدند در صورتی یاددهنده‌ها قادر به تغییر رفتار در یادگیرنده‌های محیط زیستی خود هستند که مسائل زیر در برنامه درسی مورد توجه قرار گیرد:
 - مفاهیم عمده بوم‌شناختی زیست‌محیطی در درون محیط زیستی که این مفاهیم در آن وجود دارند، درس داده شوند.
 - ایجاد طراحی دقیق و موقعیت خوب برای یادگیرندگان به منظور به‌دست آوردن حساسیت زیست‌محیطی که سبب افزایش تمایل برای رفتار مناسب می‌شود.
 - ایجاد برنامه درسی که سبب دانش عمیق موضوعات زیست‌محیطی می‌گردد.
 - ایجاد برنامه درسی که به یادگیرنده‌ها مهارت تجزیه و تحلیل و بررسی موضوعات زیست‌محیطی را یاد می‌دهد. همچنین زمان لازم برای به‌کارگیری این مهارت‌ها را ایجاد می‌نماید.
 - ایجاد برنامه درسی که به یادگیرنده، مهارت‌های شهروندی را برای حل مشکلات یاد می‌دهد؛ به‌علاوه زمان مورد نیاز برای کاربرد این مهارت را نیز فراهم می‌آورد.

همچنین کوند و سانچز [۸] به نقل از پژول [۹] (۲۰۱۰) معتقداند برای گنجاندن آموزش محیط زیست در برنامه درسی می‌توان بصورت عرضی در تمام زمینه‌های برنامه درسی به عنوان یک مکمل در قالب فعالیت‌های جدا شده یا کارگاهی، اعم از داخلی یا بیرونی استفاده کرد یا با تلفیقی از مضامین عرضی در تمام زمینه‌های دانشی و زندگی روزمره ادغام نمود. چنان‌که برنامه درسی آموزش محیط زیست به عنوان یک فرایند پیچیده و پویا در سه پایه، اخلاق جمعی جدید، سبک جدید تفکر و شکل جدیدی از کنش تحول‌گرا ضروری است (کوند و سانچز، ۲۰۱۰). بنابراین، گنجاندن آموزش محیط زیست در برنامه درسی باید جامع‌تر از «افزودن» صرف مسائل محیط زیست به محتوای موجود باشد و پایه برنامه درسی آموزش محیط زیست می‌بایست هماهنگ‌سازی مداوم آن با اصول اخلاقی، مفهومی و روش‌شناختی مبتنی بر محیط زیست قرار گیرد (همان منبع).

از آنجا که ماهیت آموزش محیط زیست دارای قابلیت تلفیق است، رویکردهای آموزش محیط زیست را می‌توان در گروه رویکردهای غیرتکنیکی و انسان‌گرای برنامه درسی قرار داد (شبیبری و رضایی، ۱۳۹۸). در قلمرو برنامه درسی آموزش محیط زیست عناصر گوناگونی دخالت دارند که بر اساس اسناد و اعلامیه‌های معتبر آموزشی چهار عنصر تجربی، هم‌نظری [۱۰]، زیباشناختی و اخلاقی از مهم‌ترین عناصر آموزش محیط زیست هستند (شبیبری و رضایی، ۱۳۹۸). این عناصر بشدت با سه ساختار یادگیری «دربار، از طریق و برای» محیط زیست وابسته‌اند (گاف و گاف [۱۱]، ۲۰۱۳). همچنین هر یک از ساختارهای یادگیری بیانگر حوزه‌ای از یادگیری در آموزش می‌باشند:

- آموزش درباره محیط زیست به حوزه شناختی اشاره دارد. در این ساختار آموزشی، محیط زیست به عنوان یک موضوع جهت شناسایی مفاهیم پایه و ساده تا مباحث و روابط پیچیده آن با انسان در نظر گرفته می‌شود.
- آموزش از طریق محیط زیست بیانگر حوزه روانی- حرکتی است در این جنبه آموزشی، از محیط زیست به عنوان محیط آموزشی برای کسب تجربیات بدون واسطه استفاده می‌شود.
- آموزش برای محیط زیست مرتبط با حوزه عاطفی است. هدف این نوع رویکرد آموزشی، حفاظت محیط زیست است که بواسطه آن فراگیر با انواع ارزش‌ها، رفتارها و گرایش‌های اخلاقی مثبت چون مسئولیت‌پذیری، تعهد و رفتار دوستانه با محیط زیست، آشنا شده و عمل می‌نماید (نگ و ویزایاکومار [۱۲]، ۲۰۰۵: ۲).

بنابراین برنامه درسی به‌عنوان یکی از عناصر اصلی آموزش که به قصد ایجاد تغییرات در رفتار یادگیرنده اجرا می‌شود (لوی، ۱۳۸۲) می‌تواند اولین گام مؤثر برای بهبود رفتار یادگیرنده در حفاظت از محیط زیست و ارتقای اهداف آموزشی در برنامه درسی آموزش محیط زیست باشد (پریشانی و همکاران، ۱۳۹۵). برنامه درسی آموزش محیط زیست اشاره به کلیه تجربیاتی دارد که به یادگیرنده‌ها کمک می‌کند تا با کسب آن‌ها از یک طرف مشکلات دانشی، نگرشی و مهارتی خود را در رابطه با محیط زیست برطرف کنند و از سوی مشارکت فعالی در فعالیت‌های محیط زیستی با توجه به جنبه‌های اکولوژیکی، سیاسی و اقتصادی داشته باشند (پالمر [۱۳]، ۱۹۹۸).

بنابراین بهترین راه برای انجام این تعهد این است که آموزش محیط زیست را در تمام موضوعاتی که در نظام آموزشی آموخته می‌شود گنجانده شوند. اصطلاحی که معمولاً برای بیان خصوصیات برنامه درسی بین‌رشته‌ای بکار می‌رود (شبیری و شمسی، ۱۳۹۴). اما برخی معتقدند که اگر آموزش محیط زیست به‌طور جداگانه و تحت عنوان یک رشته مجزا وارد سیستم مدارس شود، بازدهی عمل بهتر خواهد بود؛ زیرا جدا کردن آموزش محیط زیست از دیگر رشته‌ها باعث ادامه و تقویت جدایی انسان از طبیعت می‌شود که این برخلاف اصول آموزش محیط زیست است (شبیری و عبداللهی، ۱۳۸۸). اما امروزه بین‌رشته‌ای بودن آموزش محیط زیست به‌عنوان یک الگوی موفق پذیرفته شده‌است. درنهایت توجه به آموزش‌های مدرسه‌ای منجر به گنجانیدن موضوعات محیط زیستی در دروس و کتاب‌های دوره‌های تحصیلی گردید که مفاهیم محیط زیستی آن براساس سه زمینه اصلی پایه‌گذاری شد:

- مفاهیم بنیادی: مسایل پایه‌ای که به شناخت محیط زیست و عوامل تأثیرگذار بر آن، ترکیبات تشکیل‌دهنده مواد، آب‌های سطحی و زیرزمینی، ترکیبات خاک و عواملی که منجر به تشکیل خاک می‌شوند و مکانیسم‌های رشد و نمو گیاهان و جانوران می‌پردازد.
- نیروهای مخرب: به مطالعه عوامل از میان‌برنده‌ای که باعث تغییر و تحول محیط زیست و عملیات زیانباری مانند کاربری بی‌رویه خاک، معادن، درختان جنگلی و انواع آلوده‌کننده‌ها تأکید دارد. مشکلی که بر این بخش، تأثیر می‌گذارد رشد سریع و روزانه مسایل زیست‌محیطی و دانش مربوط به آن برای به روز نگاه داشتن اطلاعات محیط زیستی است.
- توسعه نگرشی مثبت: در واقع تأکیدی است بر مسایل محیط زیستی و جنبه‌های اجتماعی - حقوقی مرتبط، ضمن آن که سایر مسائل رشد جمعیت، بهداشت فردی و مانند آن، مدنظر قرار گرفته‌اند (آرتا و خوش‌چین، ۱۳۸۳).

آسیب‌های محیط زیستی به اندازه‌ای افزایش پیدا کرده‌اند که انسان امروزی نیاز به راه‌حل‌هایی برای ترمیم رابطه خود با محیط دارد. آموزش محیط زیست یکی از بهترین راه‌حل‌ها برای بهبود این رابطه است. آموزش محیط زیست نوعی آموزش است که به کمک آن این توانایی به اشخاص داده می‌شود تا بتوانند مشکلات محیط زیستی را شناسایی کنند، توانایی بررسی این مشکلات را بدست آورند و در نهایت در عمل بتوانند در راستای حل این مشکلات قدم بردارند.

با این حال به دلیل گستردگی آموزش محیط زیست، هیچ کشور، نهاد و یا سازمانی به تنهایی نمی‌تواند امید به پیشرفت در این زمینه را داشته باشد. به دلیل گستردگی آموزش محیط زیست، هیچ کشور، نهاد و یا سازمانی به تنهایی نمی‌تواند امید به پیشرفت در این زمینه را داشته باشد. همین دلیل است که یکی از راهبردهای مهم آموزش محیط زیست به اشتراک‌گذاری دانسته‌ها و تجربه‌ها میان کشورها و سازمان‌های مختلف است.

از آنجا که یکی از مهمترین مولفه‌های آموزش محیط زیست به اشتراک گذاشتن و استفاده بهینه از مدل‌های موفق کشورهای دیگر در این زمینه است، اجرای مطالعات تطبیقی می‌تواند نقش بسیار مهمی در پیشرفت آموزش محیط زیست در جهان و خصوصاً کشورهایی مانند ایران داشته باشد.

وضعیت آموزش‌های زیست محیطی در ایران

آموزش محیط زیست و توسعه پایدار به منظور برقراری ارتباط آگاهانه انسان با محیط زیست، ارتقای آگاهی همگانی و افزایش سواد محیط زیستی در سطوح مختلف اعم از کودکان و بزرگسالان در گام اول نیازمند برنامه‌ریزی جامع، جذب منابع مالی و همچنین مشارکت طیف وسیعی از ذینفعان اعم از شهروندان عادی، والدین و مربیان و همکاری نهادها، مراکز و موسسات و سازمان‌های مختلف اعم از دولتی و غیردولتی به منظور تحقق اهداف تعیین شده است.

تحقق این هدف در وهله اول نیازمند گام‌های اساسی در حوزه محیط زیست همچون تدوین سند ملی آموزش محیط زیست و تصویب آن در شورای عالی انقلاب فرهنگی، برنامه‌ریزی آموزشی و درسی در سطح دانشگاه‌ها، برنامه‌ریزی آموزشی و درسی در سطح مدارس و تصویب آن در شورای عالی آموزش و پرورش، برنامه‌ریزی آموزش‌های غیر رسمی و تصویب آن در شورای فرهنگ عمومی و تامین کمک‌های مالی توسط نظام بودجه بندی دولت، جذب کمک‌های خیرین و نذورات مردمی است.

گفتنی است که تاکنون در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی ایران به طور غیر مستقیم موضوع محیط زیست مورد توجه قرار گرفته است.

در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی ایران به طور غیر مستقیم موضوع محیط زیست مورد توجه قرار گرفته است. برای مثال در سند تحول بنیادین اشاره شده است که دانش‌آموزان با قدرشناسی و درک زیباشناسانه آفرینش الهی و مصنوعات هنرمندانه بشری، درک مفاهیم فرهنگی میان فرهنگی و بهره‌گیری از قدرت تخیل، توانمندی‌های لازم در خلق آثار فرهنگی و هنری را بدست می‌آورند و برای حفظ و تعالی میراث فرهنگی، تمدنی و هنری در سطح ملی و جهانی بر اساس نظام معیار می‌کوشند.

دانش‌آموزان در برنامه‌های زیست محیطی با درک مفاهیم بهداشت فردی و اجتماعی و مسائل زیست بوم طبیعی و شهری به منزله امانات الهی، شایستگی حفظ و ارتقای سلامت فردی و بهداشت محیطی را کسب می‌کنند و با ورزش و تفریحات سالم فردی و گروهی به نیازهای جسمی و روانی خود و جامعه براساس اصول برگرفته از نظام معیار اسلامی پاسخ می‌دهند.

همچنین در برنامه درسی نیز اشاره شده است که برنامه‌های درسی و تربیتی باید ضمن تاکید بر ویژگی‌های مشترک، به تفاوت‌های ناشی از محیط زندگی، جنسیتی و فردی دانش‌آموزان توجه کرده و از انعطاف لازم برخوردار باشد. علاوه بر این حوزه سلامت و تربیت بدنی به دنبال برقراری سلامت کامل جسمی و روانی دانش‌آموزان به عنوان امانت الهی و بکارگیری روش‌های درست انجام فعالیت جسمانی، ارتقای توانایی‌های بدنی حرکتی، تبیین روش‌های تفریحی سالم و ترویج بهداشت و اصول سالم زیستن و پیشگیری از ایجاد بیماری و اختلال و معلولیت‌های اندامی و توانمندسازی افراد در تسلط بر رفتار خود و حفظ سلامت است.

زندگی انسان‌ها در طول زندگی با محیط پیرامون خود گره خورده است و از این رو اهمیت توجه به محیط زیست و منابع طبیعی کشورمان مشخص می‌شود. در چند دهه گذشته انسان‌ها با اعمال تغییرات در محیط زیست شرایط جدیدی را به وجود آورده‌اند

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

که به نظر می‌رسد با روندی که در جهت دگرگون سازی محیط در پیش است، در چند سال آینده مشکلات مختلفی گریبان انسان‌ها را خواهد گرفت.

برخی متخصصان حوزه محیط زیست هم بر این باورند که برای دستیابی به افزایش کیفیت زندگی انسان‌ها در چارچوب موازین توسعه پایدار باید آموزش‌های آکادمیک و عملی در جهت حفظ محیط زیست ارائه شود. متأسفانه محیط زیست کشورمان در وضعیت مناسبی به سر نمی‌برد و این موضوع باعث شده تا کلانشهرها با مشکلات آلودگی هوا و موضوعات دیگر روبه‌رو شوند؛ به نظر می‌رسد اگر این روند به همین منوال دنبال شود، وضعیت محیط زیست در آینده به مراتب نگران‌کننده‌تر از حال خواهد بود.

* تفاهم نامه محیط زیستی آموزش و پرورش

پس از سخنان رئیس‌جمهوری کشورمان پیرامون نگرانی از وضعیت محیط زیست، وزارت آموزش و پرورش و سازمان حفاظت از محیط زیست دست به کار شدند و تفاهم‌نامه‌ای را تهیه و بین این دو نهاد به امضا رسید.

این تفاهم‌نامه بندهای با ارزشی را در خود جای داده است؛ اما با توجه به پتانسیل فراوان آموزش و پرورش هنوز می‌توان جای برنامه‌های اجرایی بسیاری را در این تفاهم‌نامه خالی دید. هدف این تفاهم‌نامه، دانش‌افزایی برای ترویج فرهنگ، اخلاق و سواد محیط زیستی در بین جامعه دانش‌آموزی به عنوان یک اصل از اصول شهروندی و یکی از موضوعات مهارت زندگی و افزایش سطح مشارکت اجتماعی جامعه دانش‌آموزی کشور در انجام طرح‌ها و برنامه‌های محیط زیستی عنوان شده است.

همچنین از مهم‌ترین بندهای این تفاهم‌نامه می‌توان به ارتقای کیفیت و کمیت آموزش محیط زیست در کتاب‌های درسی مقاطع مختلف تحصیلی با مساعدت سازمان محیط زیست، استفاده از ظرفیت مدارس هوشمند به منظور آموزش الکترونیکی محیط‌زیست با همکاری سازمان محیط زیست و بهره‌گیری از پتانسیل نیروی انسانی وزارت آموزش و پرورش برای ارائه آموزش‌های محیط زیستی و ترویج فرهنگ محیط زیست و توسعه پایدار اشاره کرد.

* پتانسیل‌های آموزش و پرورش

این روزها برای انجام بسیاری از کارها و وارد کردن آموزش‌های مختلف به جامعه، همگان سراغ آموزش و پرورش و مدارس کشور را می‌گیرند. این موضوع به آن جهت است که جامعه دانش‌آموزی آموزش و پرورش بیش از ۱۲ میلیون نفر است و این موضوع باعث شده تا بسیاری از سازمان‌ها و نهادهای کشور به سراغ نهاد تعلیم و تربیت کشور بیایند. در این راستا پلیس راهنمایی و رانندگی کشور، سازمان آب و فاضلاب، ادارات برق و گاز کشور، سازمان محیط زیست، نیروهای مسلح و بسیاری دیگر برای انجام برنامه‌های خود و نهادینه کردن آنها در جامعه سراغ آموزش و پرورش را می‌گیرند؛ زیرا به این موضوع آگاهی دارند که نهادینه‌سازی هر امری از طریق آموزش و پرورش امکان‌پذیر است * . ابتکار: حدود ۲۵ مدرسه سبز داریم.

دانش‌آموزان در حفظ محیط زیست و تذکر دادن به مسئولان نقش کلیدی دارند و کودکان و جوانان مطالب زیاد و تذکرات فراوانی به ما مسئولان دارندابتکار در خصوص مدارس سبز نیز گفت: «حدود ۲۵ مدرسه سبز داریم و بیشتر هدفمان بسط آموزش‌های محیط زیست و نگرش آن در کل آموزش و پرورش است. آشنایی دانش‌آموزان با حقوق مردم و نعمات الهی و حقوق شهروندی از وظایف آموزش و پرورش بوده و از خروجی‌های این تفاهم‌نامه است

، مواردی که از سوی مسئولان اعلام می‌شود بسیار دقیق و ریزبینانه است، اما به نظر می‌رسد بسیاری از نکات دیگر نیز وجود دارد که کاربردی بوده و می‌تواند در این تفاهم‌نامه گنجانده شود.

*** مواردی که از تفاهم‌نامه جا ماند/ جای خالی مدارس سبز در کلانشهرها**

در قدم نخست رئیس سازمان محیط زیست کشورمان به موضوع مدارس سبز اشاره کرد و تعداد این مدارس در کشور را فقط ۲۵ مدرسه عنوان کرد. به نظر می‌رسد افزایش تعداد مدارس سبز و مدرسی که بتوانند به صورت اختصاصی به موضوعات محیط زیستی بپردازد، در کلانشهرها یک نیاز است.

*** معرفی مدرسه سبز**

مدرسه سبز در کشورمان تعریف ویژه‌ای دارد؛ شاید وقتی نام مدرسه سبز را می‌شنوید ناخودآگاه به مدرسه‌ای با وجود درختان بسیار فکر خواهید کرد که البته این قسمتی از یک مدرسه سبز را تشکیل می‌دهد. بهینه‌سازی مصرف انرژی، توجه به نظافت و ظاهر فیزیکی مدرسه، توجه به هنرهایی که بتواند مؤلفه‌های زیست محیطی را نشان دهد، توجه به فضای سبز و درختان، افزایش آگاهی‌های زیست محیطی در کنار برنامه‌های فوق درسی موارد تشکیل دهنده مدرسه سبز است. تهیه آب‌گرم‌کن خورشیدی، ساخت و استفاده از اجاق گاز خورشیدی، تهیه کاردستی از لوازم بازیافتی، دستگاه بازیافت زباله، استفاده از لامپ‌های کم‌مصرف، تهیه کتابخانه با کتب زیست محیطی و استفاده از سطل‌های زباله تولید ورمی کمپوست از جمله ویژگی‌های مدرسه سبز است.

*** آموزش به دانش‌آموزان در دامان طبیعت**

یکی دیگر از مواردی که می‌توان گفت که از تفاهم‌نامه محیط زیستی جا مانده است، توجه به افزایش آموزش‌ها به دانش‌آموزان در دامان طبیعت است. این موضوع باعث می‌شود تا دانش‌آموزان با قرارگیری در دل محیط زیست با راه‌های حفظ این موهبت الهی آشنا شوند. به نظر می‌رسد افزایش آگاهی دانش‌آموزان برای حفظ محیط زیست و آشنایی به مواردی که می‌تواند به محیط و منابع طبیعی آسیب بزند، امری ضروری است، اما آیا دانش‌آموزی که در محیط قرار نگیرد می‌تواند فقط با آموزش‌های کوتاه مدت کلاس، در این موضوع موثر باشد؟ آموزش‌ها در دامان طبیعت دانش‌آموزان را قادر می‌سازد تا صحت و سقم مطالب درسی کلاسی، مطالعات کتابخانه‌ای یا تجربیات آزمایشگاهی را بررسی و مطالب را بهتر در ذهن خود متمرکز کنند.

آشنایی با محیط زیست و لمس مشکلات و معضلات موجود در آن، ذهن دانش‌آموزان را برای حفاظت و مراقبت از آن آماده می‌کند که این کار می‌تواند از خانه دانش‌آموزان شروع شود.

*جذب معلمان با مدارک مرتبط با محیط زیست

یکی دیگر از موضوعاتی که می‌توان در راستای حفظ محیط زیست و افزایش آگاهی دانش‌آموزان برای حفظ منابع طبیعی به آن اشاره کرد، جذب معلمانی با مدارک مرتبط با محیط زیست جهت تدریس این درس در مدارس است. معلمی که خود تحصیلات آکادمیک محیط زیستی داشته باشد می‌تواند بهتر مطالب را به دانش‌آموزان انتقال دهد و انتقال این آموزش‌ها با حضور در دامان طبیعت و با بهره‌گیری از معلمان متخصص درک مطالب برای دانش‌آموزان افزایش می‌یابد. البته این موضوع که آموزش و پرورش با محدودیت منابع و اعتبارات مواجه است در جای خود قابل قبول است، اما سازمان محیط زیست می‌تواند در این راستا به آموزش و پرورش کمک کند. در ادامه هم برای توسعه این موضوع نمایندگان مجلس شورای اسلامی هم باید دست به کار شوند و اگر می‌خواهند در آینده وضعیت کلانشهرها از شرایط کنونی و بحرانی فاصله بگیرد، آموزش و پرورش را در موضوع اعتبارات مجهز کنند، هدف از آموزش محیط زیست به دانش‌آموزان، پرورش افرادی فعال و آگاه نسبت به مسائل محیط زیستی و درک مسئولیت آنها در حفاظت و حمایت از آن است. حمایت از آموزش و پرورش در ابعاد مختلف و توسط نهادهای و سازمان‌های مرتبط با این موضوع می‌تواند وضعیت افزایش آگاهی دانش‌آموزان و جامعه را در آینده بالا برده و شرایط بحرانی کلانشهرها قدری تلطیف شود.

منابع:

۱. Sumner, Jennifer (۲۳/۲۰۰۳). "Environmental adult education and community". *New Directions for Adult and Continuing Education* (۹۹): ۳۹-۴۵. doi: ۱۰.۱۰۰۲/ace. ۱۰۸. ISSN ۱۰۵۲-۲۸۹۱. `{{cite journal}}: Check date values in: |date= (help)`
۲. ↑ Stapp, William B. (۱۹۶۹-۰۹-۰۱). "The Concept of Environmental Education". *Environmental Education*. ۱ (۱): ۳۰-۳۱. doi: ۱۰.۱۰۸۰/۰۰۱۳۹۲۵۴.۱۹۶۹.۱۰۸۰۱۴۷۹. ISSN ۰۰۱۳-۹۲۵۴.
۳. شبیری، سید محمد؛ حقیقی، فهیمه سادات (۱۳۹۸). «برنامه‌ریزی برای نظام آموزشی و منطبق با نیازهای زیست‌محیطی دانشگاه پیام نور».
۴. ↑ Schlesinger, William H. (۲۰۰۴-۰۴). "Environmental Education for a Sustainable Future". *Applied Environmental Education & Communication*. ۳ (۲): ۷۵-۷۷. doi: ۱۰.۱۰۸۰/۱۵۳۳۰۱۵۰۴۹۰۴۴۴۲۱۴. ISSN ۱۵۳۳-۰۱۵X. `{{cite journal}}: Check date values in: |date`
۵. سورنا زندی و مهران فرج الهی، «آموزش محیط زیست و توسعه پایدار واکاوی تجربه استرالیا، نشریه آموزش محیط زیست و توسعه پایدار، سال دوازدهم، شماره اول، ۱۴۰۲»